

Υπόθεση C-298/22

Αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

Ημερομηνία καταθέσεως:

4 Μαΐου 2022

Αιτούν δικαστήριο:

Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (Πορτογαλία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

3 Μαΐου 2022

Προσφεύγουσες:

Banco BPN/BIC Português, SA

Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA –, υποκατάστημα στην Πορτογαλία

Banco Português de Investimento SA (BPI)

Banco Espírito Santo SA, υπό εκκαθάριση

Banco Santander Totta SA

Barclays Bank Plc

Caixa Económica Montepio Geral – Caixa Económica Bancária, SA

Caixa Geral de Depósitos, SA

Unión de Creditos Inmobiliarios, SA – Estabelecimento Financeiro de Crédito SOC

Caixa Central de Crédito Agrícola Mútuo CRL

Banco Comercial Português, SA

Καθής:

Autoridade da Concorrência

**Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão [δικαστήριο
ανταγωνισμού, ρυθμίσεως και εποπτείας της αγοράς, Πορτογαλία]
1^ο τμήμα – J1**

[παραλειπόμενα: προσδιορισμός των διευθύνσεων του εθνικού
δικαστηρίου και του Δικαστηρίου]

Αναφορά: 353845 Προσφυγή (διοικητική παράβαση) 225/15.4YUSTR-W

Καθής: Autoridade da Concorrência
Προσφεύγουσες: Banco BIC Português, SA κ.λπ.
Ημερομηνία: 3 Μαΐου 2022

**Αντικείμενο: αίτηση προδικαστικής απόφασης, συνοδευόμενη από αίτηση
περί υπαγωγής της υποθέσεως στην ταχεία διαδικασία (άρθρο 105 του
Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου)**

Η παρούσα αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβάλλεται δυνάμει του
άρθρου 267, στοιχείο α', της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής
Ένωσης (στο εξής: ΣΛΕΕ) και του άρθρου 19, παράγραφος 3, στοιχείο β', της
Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση ως ακολούθως:

Προσδιορισμός των διαδίκων

[παραλειπόμενα: προσδιορισμός των εκπροσώπων των διαδίκων].

ΑΙΤΗΣΗ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ

I. Αντικείμενο της διαφοράς και κρίσιμα πραγματικά περιστατικά

Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας διοικητικής παραβάσεως, η Autoridade da
Concorrência [Αρχή Ανταγωνισμού] προσήψε σε καθέναν από τους
εμπλεκόμενους φορείς ότι διέπραξε διοικητική παράβαση, η οποία προβλέπεται
και τιμωρείται από τα άρθρα 9 του Lei da Concorrência¹ [νόμου 19/2012, της

¹ Άρθρο 9

Συμφωνίες, εναρμονισμένες πρακτικές και αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων

1. - Απαγορεύονται οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων, οι εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ
επιχειρήσεων και οι αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων που έχουν ως αντικείμενο ή ως
αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τη νόθευση ή τον ουσιώδη περιορισμό του ανταγωνισμού εντός
του συνόλου ή μέρους της εσωτερικής αγοράς, και οι οποίες συνίστανται:

- a) στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών αγοράς ή πωλήσεως ή άλλων όρων συναλλαγής·
- b) στον περιορισμό ή στον έλεγχο της παραγωγής, της διαθέσεως, της τεχνολογικής
αναπτύξεως ή των επενδύσεων·
- c) στην κατανομή των αγορών ή των πηγών εφοδιασμού·

8ης Δεκεμβρίου, στο εξής: νόμος περί ανταγωνισμού] (πρώην άρθρο 4 του νόμου 18/2003) και 101 ΣΛΕΕ, 68 και 69 του νόμου περί ανταγωνισμού, και επέβαλε σε έκαστο εξ αυτών πρόστιμο που δεν υπερβαίνει το 10 % του κύκλου εργασιών του προηγούμενου της οριστικής διοικητικής απόφασης οικονομικού έτους.

Θεωρώντας ότι θίγονται από την εις βάρος τους εκδοθείσα απόφαση, οι προσφεύγουσες άσκησαν προσφυγή ενώπιον του Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão [δικαστηρίου ανταγωνισμού, ρυθμίσεως και εποπτείας της αγοράς] (στο εξής: TCRS), το οποίο, ως δικαστήριο πλήρους δικαιοδοσίας, αφού διεξήγαγε επ' ακροατηρίου συζήτηση, εξέδωσε απόφαση, σύμφωνα με τις αρχές της εγγύτητας, της κατ' αντιμωλίαν διεξαγωγής της δίκης και της δημοσιότητας².

Κατόπιν αιτήματος όλων των διαδίκων, καθώς και με απόφαση του δικαστηρίου, προσκομίστηκαν μαρτυρικές καταθέσεις και γραπτές αποδείξεις, συλλέχθηκαν δηλώσεις από όσους εκ των νομίμων εκπροσώπων των καθόν το επιθυμούσαν και υποβλήθηκαν δηλώσεις από συντάκτες *οικονομικών μελετών*.

Η συζήτηση περατώθηκε και το δικαστήριο αποφαινεται, οριστικά, για τα πραγματικά περιστατικά που θεωρούνται ως αποδεδειγμένα ή ως μη αποδειχθέντα (άρθρο 75, παράγραφος 1, του Regime Geral das Contra-ordenações [γενικού καθεστώτος των διοικητικών παραβάσεων]).

Αφού προσκομίστηκαν αποδεικτικά στοιχεία και οι διάδικοι έτυχαν ακρόασης, **κρίνεται ότι έχουν αποδειχθεί τα εξής:**

Φύση των ανταλλασσόμενων πληροφοριών

Οι προσφεύγουσες συμμετείχαν σε ανταλλαγή πληροφοριών, στο πλαίσιο στεγαστικών, καταναλωτικών και επιχειρηματικών δανείων, σχετικά με i) τους τρέχοντες και μελλοντικούς εμπορικούς όρους [πλήρεις πίνακες πιστωτικού

d) στην εφαρμογή άνισων όρων επί ισοδυνάμων παροχών, έναντι των εμπορικών συναλλασσομένων, με αποτέλεσμα να περιέρχονται αυτοί σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό·

e) στην εξάρτηση της συνάψεως συμβάσεων από την αποδοχή, εκ μέρους των συναλλασσομένων, προσθέτων παροχών που εκ φύσεως ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών·

f) στην πρόβλεψη, στο πλαίσιο της προμήθειας αγαθών ή υπηρεσιών διαμονής σε τουριστικά θέρετρα ή τοπικά καταλύματα, ότι το άλλο συμβαλλόμενο μέρος ή οποιοσδήποτε άλλος φορέας δεν μπορεί να προσφέρει, σε ηλεκτρονική πλατφόρμα ή στην πραγματική εγκατάσταση, τιμές ή άλλους όρους πωλήσεως για το ίδιο αγαθό ή υπηρεσία συμφερότερους από εκείνους που χρεώνονται από μεσάζοντα που ενεργεί μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας.

2. - Εκτός από τις περιπτώσεις που κρίνονται δικαιολογημένες υπό το πρίσμα του επόμενου άρθρου, οι απαγορευόμενες δυνάμει της προηγούμενης παραγράφου συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων ή αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων είναι άκυρες.

² [παραλειπόμενα: διαδικαστικές διατυπώσεις]

περιθωρίου (spread), δυνατότητες δανεισμού και μεταβλητές κινδύνου] που δεν είχαν, δεδομένου του επιπέδου πληρότητας και συστηματοποίησης των ανταλλασσόμενων πληροφοριών, δημοσιοποιηθεί κατά τη στιγμή της ανταλλαγής· και, ii) τα μηνιαία αριθμητικά στοιχεία παραγωγής κάθε τράπεζας, αναλυτικά στοιχεία για τα δάνεια που χορηγήθηκαν σε ευρώ, κατά τον προηγούμενο μήνα, μη δημόσια, και τα οποία δεν ήταν διαθέσιμα αναλυτικά από άλλη πηγή κατά τη στιγμή της ανταλλαγής ούτε σε μεταγενέστερο χρόνο.

Οι προαναφερθέντες εμπορικοί όροι που ανταλλάχθηκαν μεταξύ των προσφευγουσών αφορούσαν τρέχοντα και μελλοντικά δεδομένα.

Μορφή του συντονισμού

Όσον αφορά τη μορφή και τη διάρκεια, η ανταλλαγή πληροφοριών έλαβε χώρα μεταξύ Μαΐου 2002 και Μαρτίου 2013, με βάση σταθερό *modus operandi* (μέσω τηλεφωνικών επικοινωνιών ή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου), διμερώς ή πολυμερώς, μέσω θεσμοθετημένων επαφών που πραγματοποιήθηκαν από σταθερά σημεία επαφής, εν πλήρει γνώσει εκ μέρους της ιεραρχίας και υπό όρους αμοιβαιότητας.

Σκοπός

Η ανταλλαγή πληροφοριών κατέστησε δυνατόν στις προσφεύγουσες να λάβουν λεπτομερή, συστηματοποιημένα, επικαιροποιημένα και ακριβή δεδομένα σχετικά με τις προσφορές των ανταγωνιστών, γεγονός που συνέβαλε στο να μειωθεί κατ' αυτόν τον τρόπο η αβεβαιότητα που συνδέεται με τη στρατηγική συμπεριφορά του ανταγωνιστή, στο να μειωθεί ο κίνδυνος εμπορικής πίεσεως και στο να ευθυγραμμιστούν μέσω άτυπου συντονισμού.

Η ανταλλαγή ενίσχυσε ψευδώς τη διαφάνεια της αγοράς, με σημαντική απόκλιση μεταξύ, αφενός, του τρόπου επεξεργασίας των ανταλλασσόμενων με τους ανταγωνιστές πληροφοριών από τους εμπλεκόμενους φορείς, ο οποίος ήταν κατανοητός, συστηματοποιημένος και απλός, και, αφετέρου, του τρόπου με τον οποίο οι ίδιες πληροφορίες τέθηκαν στη διάθεση των καταναλωτών, ήτοι κατά τρόπο ατελή, περίπλοκο και αποσπασματικό.

Νομικό και οικονομικό πλαίσιο

Οι προσφεύγουσες είναι πιστωτικά ιδρύματα, επιχειρήσεις των οποίων η δραστηριότητα συνίσταται στη λήψη καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων από το κοινό και στη χορήγηση πιστώσεων για λογαριασμό τους, υποκείμενες σε ειδικούς κανόνες ως προς την πρόσβαση και την άσκηση τραπεζικής δραστηριότητας (κανόνες προληπτικής εποπτείας) και τη συμπεριφορά τους στην αγορά (κανόνες συμπεριφοράς).

Εναπόκειται στην Banco de Portugal [Τράπεζα της Πορτογαλίας], σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, να ασκεί προληπτική εποπτεία και να επιβλέπει τη συμπεριφορά των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Μολονότι ο αριθμός των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούσαν στην Πορτογαλία ήταν τριάντα, το 2013, περίπου το 78 % του συνόλου των στοιχείων του ενεργητικού ολόκληρου του τραπεζικού τομέα σε εθνικό επίπεδο ήταν συγκεντρωμένο στα 5 μεγαλύτερα πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην εθνική επικράτεια, ήτοι στις προσφεύγουσες CGD, BCP, BES, BPI και Santander.

Ο δείκτης C4, ο οποίος αντιπροσωπεύει το μέγεθος των 4 μεγαλύτερων πιστωτικών ιδρυμάτων, όσον αφορά το σύνολο των στοιχείων του ενεργητικού, αντιστοιχεί σε ποσοστό μεγαλύτερο από το ήμισυ του συνόλου της αγοράς, δηλαδή στο 69 %. Ο δείκτης C5 υπερβαίνει το όριο του 75 % και αντιστοιχεί περίπου στο 78 % του εθνικού τραπεζικού συστήματος.

Αν ληφθεί υπόψη το έκτο μεγαλύτερο πιστωτικό ίδρυμα, το εμπλεκόμενο ίδρυμα Caixa Económica Montepio Geral, ο δείκτης C6 φθάνει σε βαθμό συγκέντρωσης της τάξεως του 83 %.

Ο δείκτης δραστηριότητας και τα στοιχεία του ενεργητικού των πιστωτικών ιδρυμάτων καταδεικνύουν ότι τα 6 μεγαλύτερα πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην εθνική επικράτεια ήλεγχαν περισσότερο από το 80 % του συνόλου των στοιχείων του ενεργητικού του εθνικού τραπεζικού συστήματος³.

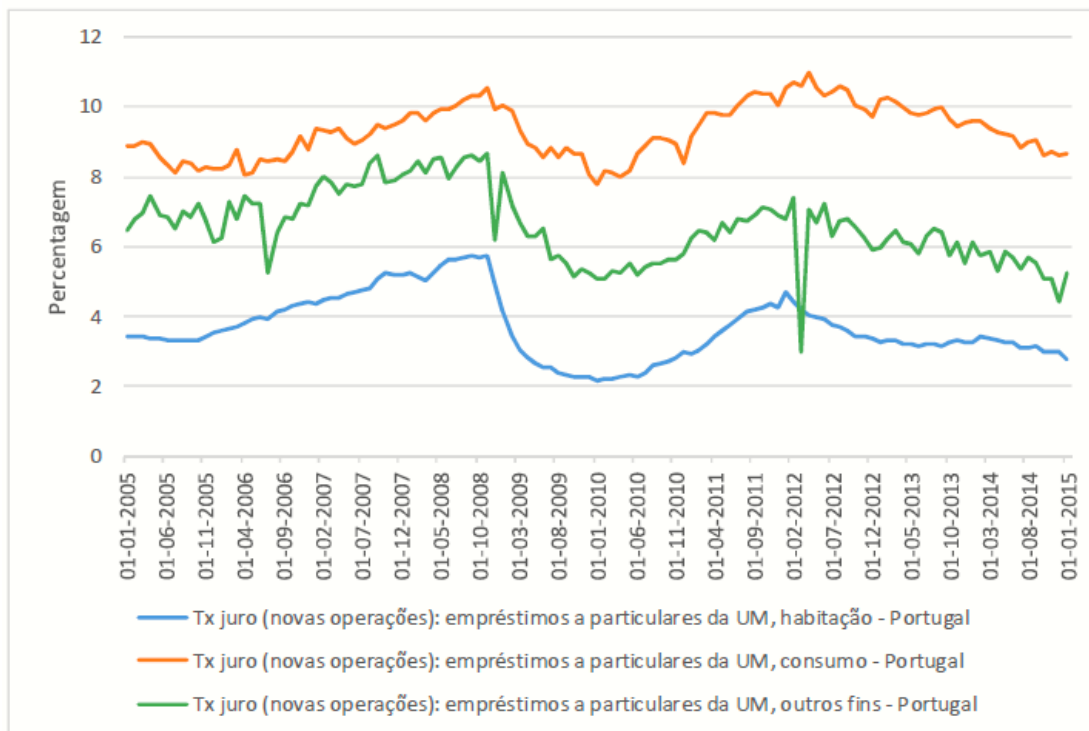
Γράφημα I: μεταβολές των επιτοκίων όσον αφορά τα νέα στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια ή τα δάνεια για άλλους σκοπούς, που χορηγούνται από άλλα νομισματικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα⁴ εγκατεστημένα στην Πορτογαλία, σε ιδιώτες που κατοικούν στη ζώνη του ευρώ, κατά την περίοδο από τον Ιανουάριο του 2005 έως τον Ιανουάριο του 2015⁵.

³ Η μελέτη *Mobilidade no Setor da Banca a Retalho em Portugal* [κινητικότητα στον τομέα της λιανικής τραπεζικής στην Πορτογαλία], Autoridade da Concorrência, Banco de Portugal, Δεκέμβριος 2009, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρχαν εμπόδια στην κινητικότητα των πελατών τρεχούμενων λογαριασμών, δηλαδή το κόστος αναζήτησεως, το κόστος συναλλαγών και το γραφειοκρατικό κόστος που συνδέεται με το κλείσιμο και το άνοιγμα λογαριασμού.

Η ίδια μελέτη κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το 2003, το 2006 και το 2007, τα ποσοστά μεταβιβάσεως παλαιών συμβάσεων ακινήτων μεταξύ πορτογαλικών τραπεζών ήταν πολύ χαμηλά, δηλαδή μόνο δύο μεταβιβάσεις ανά 100 συμβάσεις στεγαστικών δανείων, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ των 27 είναι 14 μεταβιβάσεις ανά 100 συμβάσεις.

⁴ Ο υποτομέας των λοιπών νομισματικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων περιλαμβάνει τις τράπεζες, τα ταμειντήρια και τις τράπεζες αγροτικών πιστώσεων, καθώς και ταμεία της αγοράς ακινήτων.

⁵ Πηγή: Autoridade da Concorrência, βάσει στοιχείων της Τράπεζας της Πορτογαλίας σχετικά με τα επιτόκια των νέων στεγαστικών, καταναλωτικών και λοιπών δανείων, που χορηγούνται από άλλα νομισματικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, εγκατεστημένα στην Πορτογαλία, σε ιδιώτες που κατοικούν στη ζώνη του ευρώ.

Το πιστωτικό ίδρυμα καθορίζει ελεύθερα το πιστωτικό περιθώριο για κάθε σύμβαση, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη τη σχέση μεταξύ του ποσού του δανείου και της αξίας του ακινήτου που πρόκειται να αποκτηθεί/κατασκευαστεί (λόγος δανείου προς αξία) και του πιστωτικού κινδύνου του πελάτη. Ανάλογα με την επιχειρηματική στρατηγική του πιστωτικού ιδρύματος, το πιστωτικό περιθώριο μπορεί να μειωθεί εάν αγοραστούν και άλλα προαιρετικά προϊόντα (συνδεδεμένες πωλήσεις) ⁶.

Τα στεγαστικά δάνεια είναι πολύ σημαντικά προϊόντα για τον πορτογαλικό τραπεζικό τομέα, δεδομένης της ιδιαίτερης θέσης που καταλαμβάνουν στο σύνολο των δανείων που χορηγούνται σε ιδιώτες (αντιπροσωπεύουν, την τελευταία δεκαετία, περίπου το 89 % των χρηματοδοτικών λύσεων για τους ιδιώτες ⁷).

Σε αντίθεση με την εξέλιξη του Euribor, τα πιστωτικά περιθώρια που εφαρμόζουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε νέα στεγαστικά δάνεια έχουν σημειώσει σημαντική αύξηση από τα μέσα του 2008.

⁶ Όπ.π.

⁷ Βλ.: *Estatísticas Monetárias e Financeiras* [νομισματικά και οικονομικά στατιστικά], Banco de Portugal, 2015, πίνακας B.4.1.4, διαθέσιμος σε <https://www.bportugal.pt/publications/banco-de-portugal/2015/123> και <https://www.bportugal.pt/sites/default/files/anexos/pdf-boletim/bedez15.pdf>, προσπελάστηκε στις 4 Σεπτεμβρίου 2019, σελίδες 88060 έως 88106ν.

Η απότομη πτώση του Euribor οδηγεί σε σταθερή αύξηση των μέσων πιστωτικών περιθωρίων, γεγονός που μετριάξει τη μείωση των επιτοκίων που θα προέκυπτε από την απότομη πτώση του Euribor.

Ο όγκος των στεγαστικών δανείων που χορηγήθηκαν σε ιδιώτες μειώθηκε μεταξύ του τέλους του 2010 και, τουλάχιστον, του Δεκεμβρίου 2014.

Το 2010 και το 2011, το επιτόκιο των καταναλωτικών δανείων αυξήθηκε εκ νέου, παράλληλα με την απότομη και σταθερή αύξηση των πιστωτικών περιθωρίων, τα οποία υπερέβησαν, στις αρχές του 2012, το ανώτατο όριο που σημειώθηκε το 2008.

Το 2012, το ποσοστό αυτό είχε πτωτική τάση, αντανakλώντας τη σταθεροποίηση των πιστωτικών περιθωρίων (μολονότι σε υψηλότερα επίπεδα από ό,τι κατά την περίοδο πριν από το 2012) και τη μείωση του Euribor.

Η ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τα πιστωτικά περιθώρια ήταν εντονότερη στο πλαίσιο της απότομης μείωσης του Euribor μεταξύ του 2008 και του 2010 και της συνακόλουθης πτώσης των επιτοκίων. Μετά από αυτή τη μείωση του Euribor, σημειώθηκε σημαντική και γενικευμένη αύξηση των πιστωτικών περιθωρίων που εφάρμοζαν οι εν λόγω τράπεζες, με συνέπεια την αύξηση του επιτοκίου, καθόσον η αύξηση των πιστωτικών περιθωρίων κατέστησε δυνατή την άμβλυνση των συνεπειών της μείωσης του Euribor:

Μεταξύ του 2002 και του 2013, οι εμπλεκόμενοι φορείς αντάλλαξαν μη δημόσιες ή δύσκολα προσβάσιμες ή συστηματοποιήσιμες στρατηγικές πληροφορίες, με αναλυτικό και εξατομικευμένο τρόπο ανά επιχείρηση, σχετικά με τρέχοντα ή μελλοντικά δεδομένα, σε τακτική βάση.

Οι πληροφορίες που ανταλλάχθηκαν αναφέρονταν στις προθέσεις αλλαγής στρατηγικής συμπεριφοράς στο εγγύς μέλλον ή στις επικρατούσες συνθήκες που θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν οι εμπλεκόμενοι φορείς για να καθορίσουν την επιχειρηματική τους στρατηγική.

Οι πληροφορίες αυτές διακρίνονταν από τις πληροφορίες που παρείχαν τα πιστωτικά ιδρύματα σύμφωνα με τις υποχρεώσεις ενημέρωσεως και διαφάνειας που υπέχουν όσον αφορά τη διαφήμιση των χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών τους⁸ καθώς και σύμφωνα με τις ελάχιστες υποχρεώσεις ενημέρωσεως κατά τη διαπραγμάτευση, τη σύναψη και κατά τη διάρκεια των δανειακών συμβάσεων⁹, καθώς και κατά τη διενέργεια και κατά τη διάρκεια των καταθέσεων¹⁰.

⁸ Βλ. ανακοίνωση αριθ. 10/2008 της Τράπεζας της Πορτογαλίας.

⁹ Βλ. ανακοίνωση αριθ. 10/2010 της Τράπεζας της Πορτογαλίας σχετικά με τις συμβάσεις στεγαστικών δανείων και συναφείς συμβάσεις πίστωσης· ανακοίνωση αριθ. 16/2012 της Τράπεζας της Πορτογαλίας σχετικά με τις πιστωτικές συμβάσεις που εξασφαλίζονται με

Οι κανονιστικές υποχρεώσεις που ισχύουν σχετικά με τη χορήγηση στεγαστικών δανείων, δηλαδή η υποχρέωση να παρέχεται ένα τυποποιημένο δελτίο πληροφοριών (FIS νυν FISE), με λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τους όρους της δανειακής συμβάσεως (ΤΑΕΓ, ετήσιο ονομαστικό επιτόκιο και λοιπά έξοδα, όπως προμήθειες, ασφάλιση και τέλη), τη λήξη, το ποσό των πληρωμών με βάση το τρέχον σενάριο και το σενάριο με το μέγιστο επιτόκιο Euribor των τελευταίων 20 ετών, δεν μπορούν να συγκριθούν ή να παραλληλιστούν με τη συγκριτική ανάλυση των διαφόρων προσφορών των ανταγωνιστριών τραπεζών που αντάλλασσαν τα εμπλεκόμενα ιδρύματα.

Το πεδίο δραστηριότητας των εμπλεκόμενων ιδρυμάτων εκτείνεται σε ολόκληρη την εθνική επικράτεια και ενδέχεται να αποτελεί πρόσκομμα για την είσοδο νέων επιχειρήσεων εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη, ιδίως όσον αφορά την αγορά των λιανικών τραπεζικών υπηρεσιών.

Οι πληροφορίες εμπορικού χαρακτήρα ανταλλάχθηκαν μεταξύ των προσφευγουσών σε κλειστό κύκλωμα, ούτως ώστε ένας νεοεισερχόμενος, αποκλεισμένος από το κύκλωμα, να ευρίσκεται σε μειονεκτική θέση όσον αφορά το εύρος των πληροφοριών.

Η ανταλλαγή πληροφοριών αφορούσε πελάτες κατοίκους ημεδαπής και κατοίκους αλλοδαπής.

Η ανταλλαγή πληροφοριών συνέβαλε στην απομόνωση της εθνικής αγοράς, στην ενίσχυση των εθνικών φραγμών και στην παρεμπόδιση της οικονομικής διεισδύσεως.

Τυχόν διαφορούμενα/επωφελή για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα

Από τα έγγραφα της παρούσας προσφυγής πλήρους δικαιοδοσίας και στο πλαίσιο της επ' ακροατηρίου διαδικασίας και της σχετικής αποφάσεως, **δεν αποδείχθηκε ούτε προσδιορίστηκε το γεγονός ότι** i) η συμφωνία είχε καταστήσει δυνατή τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας (αιτιώδης σύνδεσμος), ii) τα εν λόγω κέρδη είχαν διανεμηθεί προς όφελος των καταναλωτών, iii) οι περιορισμοί στον ανταγωνισμό ήταν απαραίτητοι.

Δεν αποδείχθηκε ούτε προσδιορίστηκε η ύπαρξη βελτιώσεως της αποτελεσματικότητας που θα μπορούσε να έχει συνολικά θετικό αποτέλεσμα προς όφελος των καταναλωτών, οδηγώντας σε χαμηλότερες τιμές, μεγαλύτερη ποιότητα ή ποικιλία της προσφοράς ή αύξηση της καινοτομίας.

υποθήκη ή οποιοδήποτε άλλο δικαίωμα σε κτίριο· οδηγία 12/2013 σχετικά με τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστωσης.

¹⁰ Βλ. ανακοίνωση αριθ. 4/2009 για απλές καταθέσεις και ανακοίνωση αριθ. 5/2009 για συνδεδεμένες με τον πληθωρισμό και διπλές καταθέσεις.

Η ανταλλαγή πληροφοριών αφορούσε εμπορικά δεδομένα, δεν επρόκειτο για πρακτική benchmarking, με στόχο τον προσδιορισμό του κόστους παραγωγής, το οποίο, εάν μπορεί να εξαλειφθεί, μπορεί να συμβάλει στη μείωση των τιμών που προσφέρονται στον πελάτη.

Το περιεχόμενο των πληροφοριών που ανταλλάχθηκαν με συγκεκριμένο τρόπο δεν ήταν κατάλληλο για την πρόληψη ή την επίλυση του προβλήματος της *δυσμενούς επιλογής*, διότι δεν αφορούσε το ατομικό προφίλ κινδύνου των πελατών (τραπεζική συμπεριφορά, περιουσιακή κατάσταση, αθέτηση δανείου), αλλά μάλλον επικεντρωνόταν στα πιστωτικά περιθώρια και στον όγκο παραγωγής πιστώσεων αδιακρίτως και ασυνδέτως προς τους μεμονωμένους πελάτες.

Όσον αφορά τη διαφάνεια, από την ανταλλαγή αυτή δεν διαπιστώθηκε κανένα ευνοϊκό αποτέλεσμα για τον ανταγωνισμό προς όφελος των καταναλωτών.

2. Οι εφαρμοστέες νομικές διατάξεις

Άρθρο 101 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 81 ΣΕΚ)

Άρθρο 9 του νόμου περί ανταγωνισμού (άρθρο 4 του νόμου 18/2003)

3. Λόγοι για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως

Ο νομικός χαρακτηρισμός των πραγματικών περιστατικών ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου αμφισβητείται.

Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν αυτόν τον χαρακτηρισμό. Θεωρούν ότι η ανταλλαγή πληροφοριών δεν είναι αρκετά επιβλαβής ώστε να περιορίζει τον ανταγωνισμό.

Η φύση των ανταλλασσόμενων πληροφοριών (ευαίσθητες και στρατηγικές), η διάρκεια των ανταλλαγών (από το 2002 έως το 2013), η σχετική συγκέντρωση της αγοράς (6 τράπεζες αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 80 % της αγοράς) και ο κρίσιμος χαρακτήρας των εμπορικών μεταβλητών που ανταλλάχθηκαν ως πληροφορίες (**τρέχουσες και μελλοντικές τιμές και όγκοι παραγωγής**) υποδηλώνουν ότι η ανταλλαγή συνέβαλε στη μείωση της εμπορικής πιέσεως και της αβεβαιότητας που συνδέεται με τη στρατηγική συμπεριφορά ενός ανταγωνιστή, με αποτέλεσμα τη διαπίστωση άτυπου συντονισμού που περιορίζει τον ανταγωνισμό.

Ωστόσο, δεδομένου ότι, υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με τις έννοιες του περιορισμού του ανταγωνισμού *ως εκ του αντικειμένου και ως εκ του αποτελέσματος*, δεν υπάρχει προηγούμενο όσον αφορά την ανταλλαγή αυτόνομων πληροφοριών και η νομολογία δεν είναι άμεσα συναφής με την επίμαχη περίπτωση (άτυπος συντονισμός μεταξύ τραπεζικών ιδρυμάτων τα οποία,

με την ανταλλαγή πληροφοριών, επιτυγχάνουν πρακτική συνεργασία μεταξύ τους), η παρούσα αίτηση είναι κρίσιμη για την επίλυση της διαφοράς¹¹.

Οι προσφεύγουσες ζητούν την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως από την έναρξη της δικαστικής διαδικασίας, ωστόσο, προκειμένου να είναι αυτή λυσιτελής, κρίθηκε αναγκαίο να συζητηθεί η υπόθεση και, ιδίως, να προσδιοριστούν τα πραγματικά περιστατικά που θεωρούνται ως αποδεδειγμένα ή ως μη αποδειχθέντα, στο μέτρο που σχετίζονται, σε μεγάλο βαθμό, με τα τυχόν διαφορούμενα ή επωφελή για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα που θα προέκυπταν από την ανταλλαγή, τα οποία όμως δεν αποδείχθηκαν.

4. Αίτηση περί υπαγωγής της υποθέσεως στην ταχεία διαδικασία (άρθρο 105): κίνδυνος παραγραφής

Στις 8 Απριλίου 2022, η διαδικασία διοικητικής παραβάσεως επί της οποίας υποβάλλεται η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως κρίθηκε επείγουσα λόγω του επικείμενου κινδύνου παραγραφής.

Σύμφωνα με μια πρώτη εκτίμηση σχετικά με τη λήξη της προθεσμίας παραγραφής, τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά στην προκειμένη περίπτωση θα παραγραφούν στις **30 Μαρτίου 2023**, με την επιφύλαξη των λόγων αναστολής και διακοπής της παραγραφής, που πρέπει να αξιολογηθούν in concreto.

Εκτός από την παρούσα προδικαστική παραπομπή, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα στάδια της υπόθεσης: απόφαση του TCRS (1ος βαθμός) με υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών στον νόμο· έφεση ενώπιον του Tribunal da Relação de Lisboa [εφετείου Λισσαβώνας] (2ος βαθμός)· προσφυγή ενώπιον του Tribunal Constitucional [συνταγματικού δικαστηρίου].

Μολονότι θεωρείται ότι η υπό κρίση προδικαστική παραπομπή, η οποία συνεπάγεται την αναστολή της διαδικασίας, συνιστά αιτία αναστολής της προθεσμίας παραγραφής [δυνάμει του άρθρου 27Α, παράγραφος 1, στοιχείο α, του RGCO], η προθεσμία παραγραφής, ήδη σε αυτό το στάδιο, αμφισβητείται και φαίνεται ότι θα υποστηριχθεί από τους διαδίκους ότι η υπό κρίση προδικαστική παραπομπή δεν αποτελεί λόγο αναστολής της προθεσμίας παραγραφής, γεγονός που θα εγείρει και άλλα ζητήματα τα οποία θα κληθούν να επιλύσουν το αιτούν δικαστήριο ή τα λοιπά ανώτερα δικαστήρια.

Από την άλλη πλευρά, τα πραγματικά περιστατικά έλαβαν χώρα μεταξύ των ετών 2002 και 2013, ούτως ώστε **λόγοι γενικής και ειδικής προλήψεως να καθιστούν αναγκαία τη σύντομη επίλυση της διαφοράς** (η υπόθεση εκδικάστηκε και η απόφαση εκδόθηκε, σε πρώτο βαθμό, μεταξύ της 6ης Οκτωβρίου 2021 και της

¹¹ Βλ. αποφάσεις της 2ας Απριλίου 2020, Budapest Bank κ.λπ., C- 228/18, EU:C:2020:265· της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, CB κατά Επιτροπής, C- 67/13 P, EU:C:2014:2204· της 4ης Ιουνίου 2009, T-Mobile Netherlands κ.λπ., C- 8/08, EU:C:2009:343· και της 2ας Φεβρουαρίου 2022, Scania κ.λπ. κατά Επιτροπής, T- 799/17, EU:T:2022:48.

28ης Απριλίου 2022). Επιπλέον, ο περιορισμένος χαρακτήρας των προδικαστικών ερωτημάτων, τα οποία διαφωτίστηκαν χάρη στην επ' ακροατηρίου συζήτηση και την απόφαση, ιδίως όσον αφορά τα αποδεδειγμένα και τα **μη αποδειχθέντα** πραγματικά περιστατικά, δικαιολογεί, κατά την άποψή μας, την ταχεία διευκρίνιση των ζητημάτων από το Δικαστήριο.

5. Προδικαστικά ερωτήματα

- I. *Αντιβαίνει στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 81 ΣΕΚ) το να χαρακτηριστεί ως περιορισμός του ανταγωνισμού πρακτική που συνίσταται στην ευρεία μηνιαία ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ ανταγωνιστών σχετικά με τους όρους που διέπουν τις συναλλαγές (ιδίως τα πιστωτικά περιθώρια και τις τρέχουσες και μελλοντικές μεταβλητές κινδύνου), καθώς και τα αριθμητικά στοιχεία παραγωγής (μηνιαία, εξατομικευμένα και αναλυτικά), στον τομέα της προσφοράς στεγαστικών, επιχειρηματικών και καταναλωτικών δανείων, η οποία λαμβάνει χώρα σε τακτική βάση και υπό όρους αμοιβαιότητας στον κλάδο της λιανικής τραπεζικής, στο πλαίσιο μιας αγοράς υψηλής συγκέντρωσης με φραγμούς εισόδου, με αποτέλεσμα να ενισχύεται τεχνητά η διαφάνεια και να μειώνεται η αβεβαιότητα που συνδέεται με τη στρατηγική συμπεριφορά των ανταγωνιστών;*
- II. *Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, αντιβαίνει στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ ένας τέτοιος χαρακτηρισμός, όταν δεν έχει καταστεί δυνατόν να διαπιστωθούν ή να προσδιοριστούν ούτε βελτίωση της αποτελεσματικότητας ούτε τυχόν διφορούμενα ή επωφελή για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα που να απορρέουν από την εν λόγω ανταλλαγή πληροφοριών;*

[παραλειπόμενα: διατυπώσεις]

[παραλειπόμενα: επανάληψη της αιτήσεως περί υπαγωγής της υποθέσεως στην ταχεία διαδικασία και των λόγων της]

[παραλειπόμενα: υπογραφή]